
Magyar Gábor

Zöldülnek a bitek? Leomlanak a digitális falak?

Jegyzetek a „Visby Agenda: creating impact for an eUnion 2015” konferenciáról

Visby svéd város Gotland szigetén. Unesco világörökségi hely. A Balti-tenger hajó útjainak e stratégiai pontját uralta a Hansa liga, majd a dánok, a kalózok, a svéddek birtokába került, s néhány hónapra az oroszoké is volt. A harcok ellenére már évszázadokkal ezelőtt többnemzetiségű lakossága volt a szigetnek. Itt rendezték meg a svéd EU-elnökség időszakának egyik jelentős eseményét, melynek célja az Európai Unióban a következő öt év során, az eEurope 2005 és az i2010 után az információs társadalom fejlesztése terén követendő szakpolitika előkészítése volt az EU tagállamok kormány-delegációinak találkozásánál.

A konferencia tematikáját és munkáját egy 66 oldalas szakértői anyag alapozta meg: „*A Green Knowledge Society (An ICT policy agenda to 2015 for Europe’s future knowledge society)*”. A dokumentum tíz kulesterületet határoz meg, s ezekhez akciókat rendel (e-gazdaság, e-társadalom, zöld IKT, új infrastruktúra, társadalmi tőke, kis és középvállalatok, egységes információs piac, e-közigazgatás, bizalom és biztonság, EU vezetői magatartás). Alapállása: az új információs és kommunikációs technológiák (IKT) terjednek és befolyásolják a gazdaságot és a társadalmat, Európa a tudásalapú társadalom felé tart, ugyanakkor korunk egyik legnagyobb kihívása, a klímaváltozás új megközelítéseket igényel (*Green New Deal*), s ebben nagy szerep hárul az IKT-ra.

Visbyben valójában az infokommunikációs szektor uniós *szabályozása* volt terítéken. Magán a tanácskozáson ugyan nem volt érzékelhető, de tudjuk, szinte állandó viták tárgya, hogy egyáltalán mi tartozik e szabályozás hatókörébe. Mi igényel EU-szintű szabályozást, harmonizációt? Mire kell szektor-specifikus szabályozás? Évtizedes téma, hogy az IKT fejlődése az élet szinte minden területére kihat. Egyesek szerint elméletileg az a legtisztább, ha a szabályozás az infrastruktúra (pontosabban az ún. engedélyező infrastruktúra) létrehozására irányul, az esélyegyenlőséget, az egyenlő hozzáférés lehetőségét is beleértve. A szabályozási gyakorlat és a lobbierdekek csatái azonban ennél jóval szélesebb körre terjednek ki. Növeli a bizonytalanságot, hogy Európa – a nagy ívű programok, a sok fogadkozás ellenére – nem élenjáró az IKT fejlődésében, inkább lecsúszni látszik. Az EU persze nagyon heterogén, ám az átlagos mutatókat Ázsia gyorsan fejlődő régióival és az USA-val összehasonlítva a lemaradás nem vitatható, tehát a szabályozás hatókörét az eurokraták, a tagállami delegátusok és egy civil csoport, az ún. alternatív *Visby Agenda* szerzői is elég tágra nyitották.

Viviane Reding, aki eddig az információs társadalommal és a médiával kapcsolatos ügyekért felelős EU-biztos pozícióját töltötte be, határozottan kiállt az európai szintű szerzői jogvédelem mellett (“a kreatív tartalmak védelme munkahelyet és növekedést jelent”), a szétszórt nemzeti szabályozásokkal szemben. „Még mindig állnak a digitális

falak az EU tagállamai között. Le kell rombolnunk ezeket” – jelentette ki. Az online szolgáltatásoknak egységes, határok nélküli piac kell, sürgősen. Az egységes digitális piac lehet az EU növekedésének egyik új motorja. Ehhez meg kell(ene) találni a piacot egyszerre védő és serkentő szabályozást, ami mellett szabadon, ám üzleti biztonságban virágozhat föl az online ipar. Az egységes információs piac elősegíti a kohéziót és a növekedést. Ugyanakkor a közszolgáltatások egységes „piacának” létrehozásához uniós szintű deregulációs csomagra van szükség. A konferencia egyes résztvevői úgy fogalmaztak, hogy forradalmasítani kell az e-közigazgatást. Az állampolgárok inkább résztvevők, mint csupán adófizetők legyenek. Növelni kell az állampolgárok részvételét a folyamatokban, s ezt nemzetközi összehasonlításban kell mérni. Nyílt platformok szükségesek a fejlődő szolgáltatások számára. A célok elérése a biztonság és az online bizalom nélkül nem lehetséges. Meg kell erősíteni a kritikus infrastruktúra védelmét. Védeni szükséges az egyéni jogokat.

Simon Hampton a Google-től (*Director of European Public Policy and Government Affairs*) arra hívta föl a figyelmet, hogy a reklámozóknak az eredményes targetáláshoz Európában meg kell értenük a kulturális és nyelvi sokszínűséget. Ez akár finom célzás is lehetett: az USA, Kína és Japán online piaca kevésbé fragmentált, legalábbis nyelvilag.

Persze nem Visby-ben kezdődött az ilyen irányú gondolkodás. Az Európai Bizottság 2009 októberében tette közzé a kreatív online tartalom (könyvek, zenei albumok, filmek, videojátékok) egységes európai digitális piacának kialakításáról szóló vitaanyagát „Kreatív tartalom egy egységes európai digitális piacon: A jövő kihívásai„ címmel (http://ec.europa.eu/avpolicy/other_actions/content_online/index_en.htm). A Bizottság elemzése szerint a kreatív online tartalom határok nélküli, valóban egységes piaca révén megnégyszereződhetnének a kreatív tartalom kiskereskedelmi forgalmából származó bevételek, ehhez azonban az ágazatnak és a kormányzati szervezeteknek egyértelmű, felhasználóbarát intézkedéseket kell hozniuk. Az egységes digitális tartalom-piac nagy lehetőség, de ma még nem látszik eléggé előkészítettnek. Az online termékek digitális forgalmazását szabályozási és területi megkötések gátolják. A tartalom-kalózkodás nagy aránya mellett nincs esély életképes gazdasági modell kialakítására. A vitaanyag a jogtulajdonosok, a fogyasztók és a kereskedelmi felhasználók érdekeiből indult ki. A jogszerűtlen letöltések nagy volumene ellehetetlenítheti a digitális tartalom gazdaságilag életképes egységes piacának kialakítását, és jóval határozottabban kell elősegíteni a kreatív tartalom határokon átvéelő jogszerű forgalmazását.

Reding asszony már korábban is többször beszélt arról, hogy a szerzői jogok és az internet a kreativitás és az innováció motorjaként szolgál, és ez minden európainak hasznára válik. Az egységes digitális piac csak a tartalomkészítők közreműködésével valósulhat meg, de az innovatív fogyasztóként érintett digitális generáció részvételét sem nélkülözheti. Gondoskodni kell arról, hogy az alkotóknak anyagilag is jövedelmező legyen a tartalmak előállítására. A szerzői jogok, szabadalmak, védjegyek és formatervezési minták oltalmában nem csupán jogi kategóriákra, hanem megalapozott gazdasági megfontolásokra kell építenünk, azokra a megoldásokra összpontosítva, amelyek serkenteni fogják a valódi innovációt és a beruházásokat. Az internetes tartalom piacának kialakítása olyan szabályozást követel, ami mellett a kreativitás megfelelő ellentételezésre talál. A tudás-társadalmat a digitális szakadék felszámolásával párhuzamosan kell megközelíteni, a következő feladatok megoldásával: részvétel mindenki számára,

egyetemes hozzáférés, ösztönzés a hálózatok kiterjesztésére és felhasználására, a digitális írástudás erősítése, támogatás az idős és sérült emberek számára. Az emberi jogokat meg kell erősíteni a digitális világban is.

Az IKT szabályozásával kapcsolatban Lord Carter of Barnes (Egyesült Királyság) és Pataki Dániel számos kihívást vetettek föl, s egyetértően emelték ki a jelenleg legfontosabbként a spektrum-szabályozást. A GSM európai sikertörténet, melynek alapja egyebek mellett a jó időben megalkotott, alkalmas szabályozás volt. Az analóg televíziók leállása és a szélessávú mobil internet terjedése idején igen jól el kell találni a jövő követelményeinek megfelelő szabályozást

Az NGN (a következő és az új generációs hálózati infrastruktúra) ösztönzésében egyensúlyra kell törekedni a befektetés és verseny viszonyában. A versenyt fenn kell tartani az IKT minden szegmensében, gyors eljárásokkal szigorúan alkalmazva a versenytörvényt. Ösztönözni kell a nyílt szabványokat, és elő kell segíteni a nagysebességű hálózatok fejlődését. Harmonizálni kell az EU spektrum-politikáját. Kiegyensúlyozott szabályozásra van szükség a beruházás ösztönzésére és a hálózatok elérésére vonatkozó jogok között. A tudás-gazdaság a jövő gazdaságának fő hajtóereje lesz, ehhez azonban jobb IKT-oktatásra van szükség, ami új üzleti modellek működését is segíti.

Carl Henric Svanberg (elnök-vezérigazgató, Ericsson) 40 évre előre tekintő jövőképet vázolt fel a zöld IKT fejlődéséről. Minden nagy technológiai változásra igaz, hogy elterjedésének első szakaszában az újat is még a régi módon használjuk. Az új technológia lehetőségei csak egy generációváltás ideje, 15-25 év alatt épülnek be szervesen a mindennapokba. Svanberg egy olyan elemzést idézett, amely szerint a változás időben nem folytonos: az első, felkészülési szakaszból a fordulóponton nagyon rövid idő alatt mozdul át a régi típusú felhasználás az újba, és a szélessávú internet használata éppen most van a fordulópontonál. Eddig a régi szereplők (nagy inkumbens távközlési szolgáltatók és eszközgyártók) voltak kiemelkedő haszonélvezői ennek a folyamatnak. A második szakaszban azonban az eddigi nagyok könnyen lecsúsznak, s új nyertesei lesznek az átalakulásnak. A távközlés messzire jutott: szinte mindenki, mindenhol, mindenkor tud kommunikálni. Svanberg további mennyiségi robbanást is vár, konkrétan az IP végpontok számának növekedését, ami azt is jelenti, hogy a végpontok többségénél nem is nagyon sokára már nem emberek lesznek, hanem gépek. A világ tele lesz hálózatba kapcsolt érzékelőkkel, többek között a környezeti állapot monitorozásához. A távközlési vállalatok számára ez a zöld IKT egyik üzleti lehetőségeket jelentő megvalósulása.

A „zöld IKT” programja egyrészt jobban alkalmazhatóvá teszi az új kommunikációs technológiákat, másrészt nagy üzleti potenciállal bír, és támogatást nyújt a környezetvédelmi szempontból hatékony gazdaság számára. Megvalósításához új termékeket és szolgáltatási piacokat kell teremteni, amihez pénzügyi motiváció szükséges. A „zöld” követelményeket ki kell terjeszteni a közbeszerzésekre is. Az IKT alkalmazásának önmagában nem szabad környezetkárosítást okoznia, más tevékenységeket kiváltó szerepével pedig csökkentenie kell azok környezeti hatását. Ez többek között a K+F tevékenység célzott támogatását is igényli.

Esko Aho, a Nokia alelnöke (korábban finn miniszterelnök) úgy vélte, hogy a jelenlegi válság természete inkább a 1970-es évekre emlékeztet, mint a harmincas évekre. A hetvenes években számos hagyományos iparág tűnt el az USÁ-ban, Európában

és Japánban. A globalizáció felgyorsulása idején a találmányok, az innováció erejével tért magához az akkori Európa, elég gyorsan. Aho szerint ma a felzárkózáshoz a következő öt elemre van szükség: forradalmi technológia, jó időzítés, kockázatvállalás, vállalkozási hajlam, jó gazdasági rendszer és tehetség. Európának sürgős szüksége van multidiszciplináris tehetségekre, akik megértik az új felhasználási igényeket. A tőke aktuális hiánya nem nagy gond, az inkább ösztönzés a változtatásra. Európa rendszer-szintű kihívással is szembesül: a digitális szolgáltatások kiaknázásához a *top-down* és a *bottom-up* rendszerek kombinációjára lenne szükség. Az ilyen keretek megteremtése (végső soron: a piacteremtés) kormányzati feladat. Erre rímelt Fabio Colasanti, az információs társadalom és a média ügyében illetékes EU bizottsági főigazgató egy elejtett félmondata az európai vezetés politikailag „kifáradt” állapotáról. Több előadó hozta szóba, hogy Európában túl sok a beszéd, kevés a cselekvés. Aho politikusan fogalmazott: „A stratégiát valósággá kell váltanunk.” Dennis Pamlin, a Kínai Tudományos Akadémia tanácsadója mindennapos ázsiai tapasztalatai alapján türelmetlenebb volt, és rámutatott: most már tenni kell, azonnal, az elemzés és a tervezés Európa marginalizálódásához vezet.

Hans Rosling professzor (Karolinska Intitutet) szerint Európában még mindig erős a Nyugatot a fejlődő országokkal szembeállító „mi és ők” szemlélet, az öreg kontinens lakói közül sokan még nem képesek magukat az egész világhoz mérni. Ezért javasolta például azt, hogy minden statisztikai adat legyen nyilvános, naprakészen és online hozzáférhető mindenki számára. Mások ennél is tovább mentek: szerintük az EU tagállamokban az átláthatóság, a kutatás és a vállalkozások érdekében minden közösségi adatot szabadon, gépi felhasználásra alkalmas formában elérhetővé kell tenni.

A Visby Agenda összefoglaló dokumentumának szerkesztői leszögezték, hogy fejlesztési programot kell kidolgozni minden humán közszolgáltatásra (e-egészségügy, e-oktatás). Ehhez arra van szükség, hogy azonosítsák a kulcsszereplőket a szolgáltatásokban, és készítsenek velük jövőképet a humán-infrastruktúrára vonatkozóan az egész EU számára. A kormányok eszközöljenek beruházásokat, hogy élénkítsék az EU gazdaságát, s ezekben támaszkodjanak a zöld IKT-ra. Az EU intézmények készítsenek világos jövőképet az IKT szerepéről. Felül kell vizsgálni az intézményi struktúrát, reális és rugalmas célokat kell kitűzni a kulcsfontosságú szakpolitikai területekre, erősebb kapcsolódással kell más szakpolitikai programokhoz.

Külön hangsúlyt kapott a kis- és középvállalkozások támogatása. Többen megfogalmazták, hogy a növekedésre alkalmas kisvállalatok kompetenciájának növelése érdekében emelni kell körükben az általános tudásszintet és a digitális írástudás színvonalát. Támogatásukra célszerű a vidékfejlesztési és más alapokat alkalmazni.

Föltűnést keltett a résztvevők körében a konferenciára a civil szervezetek részéről benyújtott alternatív *Visby Agenda* (<http://www.ourvisbyagenda.eu>). Civil hang a közösségi iparpolitika elvont, száraz világában! A civilek meghívást kaptak magára a konferenciára is, ott azonban a hangjukat nem lehetett észlelni. A konferenciát követő napon ezt olvashattuk honlapjukon a konferencia zárodokumentumáról: „sok helyes szó, nagyrészt a helyes sorrendben”. Méltányolták a sajtóvisszhangot is, üdvözölve és köszönettel nyugtázva, hogy néhány ember egy blog és egy szövegszerkesztő segítségével hozzájárulhatott egy olyan program kidolgozásához, amit még a miniszterek is komolyan vettek. Magányos marad-e akciójuk, lesznek-e követők a spanyol-belga-

magyar elnökség idején? Akadnak-e majd olyan civilek, akik munkát fektetnek alternatív stratégiák létrehozásába?

A *Visby Agenda* itt érhető el: http://www.sc2009.eu/en/meetings_news/2009/11/9/visby_agenda_creating_impact_for_an_eunion_2015

Magyar Gábor

villamosmérnök-informatikus PhD fokozatát a BME-n szerezte. A BME Adatbázisok és multimédia laboratóriumának vezetője, egyetemi docens, a médiainformatika BSc és MSc szakirányok felelőse. 2004 és 2008 között a BME stratégiai igazgatója volt. Széchenyi-ösztöndíjban részesült. A Nemzeti Hírközlési és Informatikai Tanács tagja, a Mobilitás és Multimédia Klaszter alelnöke. A hazai kutatás-fejlesztés menedzselésében tevékenykedett többek között a Nemzeti Kutatás-fejlesztési Program (NKFP) 2. Programtanácsának elnökeként, az NKFP Irányító Testületének tagjaként és az IKTA zsűri elnökeként, európai és amerikai szakmai zsűriek tagjaként. Több szakmai díjat kapott. A Hírközlési és Informatikai Tudományos Egyesület választmányi tagja, a Neumann János Számítógéptudományi Társaság tagja.

E-mail: magyar@tmit.bme.hu